

Stichting DUPAN
Bronland 12-D
Campus Universiteit Wageningen

Postbus 249
6700 AE Wageningen
info@dupan.nl

Verschijnt 4 x per jaar
Jaargang 6

Op 1 juni 2010 sloegen de verenigingen van de palingkwekers, -handelaren en -vissers de handen ineen om de paling in Nederland te helpen. Zij richtten de Stichting DUPAN op. In datzelfde jaar ontstond het Duurzaam Paling Fonds. DUPAN hanteerde van meet af aan het motto: samenwerken aan een duurzame palingsector. Daarover berichten we graag in het DUPAN-Journaal.

www.dupan.nl

Flinke stijging Paling Over de Dijk in 2016

Dit najaar zijn er meer dan 8.000 grote, volwassen schieralen over de dijken naar zee gezet. Dat is een flinke stijging ten opzichte van 2015, toen er 5.500 schieralen werden overgezet.

In de herfst willen geslachtsrijpe palingen vanuit het Europese binnenwater terug naar hun paaigronden in de oceaan. Omdat ze zelfstandig de kustbeschermingen niet kunnen pas-

seren, wordt van midden augustus tot 1 december het project Paling Over De Dijk 2016 uitgevoerd.

In dit project werkt DUPAN samen met een groot aantal organisaties om de palingen te helpen. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan de zogenaamde uitrek van schieraal en de verbetering van de palingstand in Nederland.

Samenwerking loont

DUPAN voert PODD projecten niet alleen uit. Zo spelen vrijwilligers van de sportvisserij een essentiële rol bij de controle en administratie. Ook bij de financiering van de PODD-projecten staat DUPAN er niet alleen voor. De afgelopen jaren zijn NUON, de Friese beroepsvissers, Waterschap Amstel, Gooi & Vecht en Wetterskip Fryslân trouwe partners gebleken in de medefinanciering.

ring van PODD-projecten. In 2016 zijn daar nieuwe partners bijgekomen: Hoogheemraadschap Hollands-Noorderkwartier heeft meegefinancierd bij het PODD-project in de Wieringermeer. Staats Bosbeheer heeft meebetaald aan de PODD- visserij in het Dijkwater (Schouwen-Duiveland). Waterbedrijf Evides was medefinancier bij de PODD- visserij in waterbekkens in de Biesbosch.

Trends in de vangsten

Zonder herfststormen gaat het palingseizoen voorbij zonder grote pieken in de schieraal-trek. Er was dit najaar uitzonderlijk vroeg een langere periode met nachtvorst en daardoor kwam er al vroeg (begin november) een eind aan het schieraalseizoen. Ondanks het kalme herfstweer is er toch flink wat schieraal over de dijk gezet. De vermelde cijfers zijn nog niet definitief maar geven een goed beeld per PODD-locatie.

WAT OPVALT:

- Grotere aantallen
- Toename aantal mannetjes

Waterkrachtcentrales

Omdat we bij de twee WKC's vissen op locaties die gevaarlijk kunnen zijn, is samen met Rijkswaterstaat en NUON voor elke WKC een veiligheidsplan voor de vissers ontwikkeld. Door het rustige herfstweer in 2016 waren de debieten en stroomsnelheden dusdanig laag dat er gedurende de gehele projectperiode doorgevisht kon worden. Dat was voor het eerst! Toch bleef bij Alphen de vangst van bijna 2.100 kilo net onder de verwachting. Beroepsvissers Theo van der Zanden en Bram van Wijk hadden dit bij de start van het project echter al voorspeld; door de hoge waterafvoeren in het voorjaar en de zomer, kon veel schieraal wel eens eerder dan gebruikelijk naar zee zijn getrokken.

Bij WKC Maurik waren voorafgaand aan de visserij de verwachtingen nog lager: de stuw werd daar juist in het schieraalseizoen onderworpen aan groot onderhoud, waardoor op de beste plekken niet gevisht mocht worden. Door een goede samenwerking met Rijkswaterstaat en uitvoerder Siemens konden er toch nog plekken op de rivier worden gevonden waar gevisht kon worden. Dat waren echter wel plekken waar in het verleden niet al te veel schieraal werd gevangen. Frans en Frans Komen (vader en zoon) gingen echter met nieuwe materialen vol goede moed aan de slag. Bij de tussenevaluatie half oktober bleek dat de vangsten niet minder, maar juist veel hoger waren dan in de voorgaande jaren! Ondanks alle onvoorspelbaarheid van de PODD-visserij zet de trend van een stijgende schieraalvangst zich voor het derde jaar op rij voort. Er worden niet alleen meer kilo's schieraal gevangen, ook het aantal schieralen dat jaarlijks wordt overgezet vertoont een stijging. Ook opmerkelijk is dat het gemiddelde gewicht van de schieralen dit jaar voor het eerst niet verder is gestegen. De vangstgegevens in de rivieren kunnen duiden op een toenemend bestand.

Friesland

Het gemaal bij Roptazijl is sinds 2011 opgenomen in het PODD-project. In dat eerste jaar werden 286 schieralen over de dijk gezet met een gezamenlijk gewicht van 116 kilo. In topjaar 2015 werden er 1234 stuks met een totaalgewicht van 411 kilo gevangen. In 2016 was de vangst veel lager: 627 stuks met een gewicht van 207 kilo. Van teleurstelling is echter geen sprake. Het Friese waterschap, Wetterskip Fryslân, heeft op deze locatie een stuw vernieuwd, waardoor de schieraal niet in het gemaal komt, maar er omheen zwemt naar een kanaal. Van daaruit worden ze via visvriendelijke pompen naar de Waddenzee gevoerd.

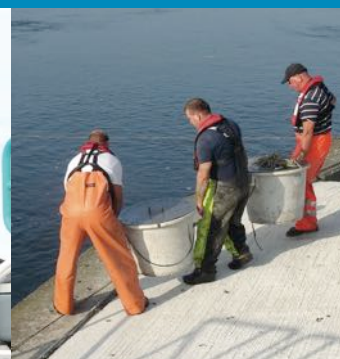
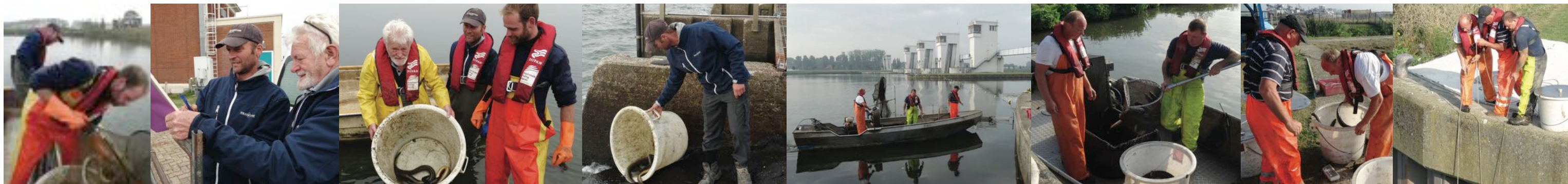
Beroepsvissers Paul en Minne Boersma hebben dit jaar bij Roptazijl ook de stuw gemonitord en daar nog eens 250 palingen gevangen. Voor een eerste jaar met nieuw stuwbeheer is dat een goed resultaat. De gegevens van zowel de PODD-visserij voor het gemaal als de monitoring van de stuw gebruikt het Friese waterschap om de werking van de stuw te verbeteren.

Direct naast het gemaal van Roptazijl bevindt zich een vishevel waarmee glasaal, driedoornige stekelbaarsjes en andere kleine vis vanuit de zee de polder in komt. Op deze plek wordt traditioneel een groot aantal schieralen gevangen. Het gemiddeld gewicht van de palingen bij Roptazijl ligt dit jaar maar rond de 300 gram. Dat wijst op een groter aantal relatief lichte mannetjes ten opzichte van de veel zwaardere vrouwtjes. Die verhouding wordt bepaald door de dichtheid van de palingstand. Bij een lagere palingstand zijn er meer vrouwtjes, bij een hogere dichtheid zijn er juist meer mannetjes. Volgens de beroepsvissers is door de grotere hoeveelheden glasaal in de afgelopen de totale hoeveelheid paling gestegen.

Bij twee polderpoldergemalen bij Franeker tenslotte, werden bijna 500 schieralen met een totaalgewicht van ruim 300 kilo opgevangen en overgezet.

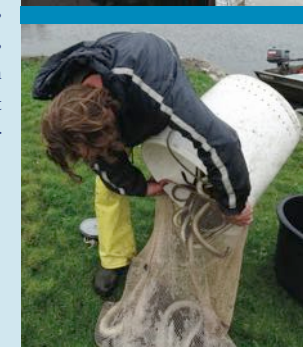

PALING OVER DE DIJK 2016

Dankzij de inzet van deze mannen en vrouwen zijn ook dit najaar weer vele duizenden palingen gered. Volwassen palingen willen graag naar zee om daar voor nageslacht te zorgen. Maar waterbarrières zoals gemalen en waterkrachtcentrales, houden hen tegen. Door palingen te vangen en ze achter de barrières weer vrij te laten, willen de samenwerkende partijen een bijdrage leveren aan de verbetering van de palingstand in Nederland. In het project Paling Over De Dijk, op 9 locaties verspreid over Nederland, hebben vele mensen, van vissers tot sportvissers, van controleurs tot ingenieurs, zich in de maanden augustus, september, oktober en november sterk gemaakt voor het oer-Hollandse dier dat paling heet.

Daarom namens de Nederlandse paling: mensen bedankt!

Mensen, *bedankt!*

Waterbekkens in de Biesbosch

In de Biesbosch bevinden zich waterbekkens voor drinkwater. Water uit de rivier wordt in deze waterbekkens gepompt en daarmee komt ook jonge paling naar binnen. Eenmaal volwassen kunnen deze palingen de bekken zelfstandig niet meer uit en kunnen ze niet voor nageslacht zorgen. Evides Waterbedrijf, leverancier van drinkwater in zuidwest Nederland steunt daarom het PODD-project. Door Visserijbedrijf Klop is van eind augustus tot eind november in twee waterbekkens schieraal opgevangen en uitgezet in de nabijgelegen rivier de Amer, van waaruit ze vrij richting zee kunnen zwemmen.

Rondom de Vinkeveense plassen

In Zuidholland werden in samenwerking met waterbeheerder Waternet palingen overgezet bij de gemalen De Ruiter en Terra Nova. De vangsten vielen dit jaar tegen vergeleken met voorgaande jaren. Ongetwijfeld is het ontbreken van herfstweer daar debet aan. Het oplopende gemiddelde gewicht van de schieraal bij De Ruiter (in 2013 bijna 1300 gram en in 2016 bijna 1600 gram) kan betekenen er in dit gebied meer jonge paling nodig is. Dat kan door de natuurlijke intrek van glasaal te verbeteren, of door het uitzetten van jonge aal.

Dijkwater Schouwen-Duiveland

Staats Bosbeheer heeft in Nederland mooi visrijk water in eigendom en het Dijkwater op Schouwen-Duiveland is daar een goed voorbeeld van. Het Dijkwater is maar een kleine plas (10 ha), maar staat wel bekend om de goede palingstand. En omdat de schieraal het gebied wel in, maar niet uit kan heeft Staats Bosbeheer de samenwerking met DUPAN gezocht. Er werden 88 schieralen met een totaalgewicht van 125 kilogram overgezet. Daarbij viel op dat 80% van alle vangsten uit 'rode aal' bestond, ruim 400 stuks! Omdat deze vissen nog niet aan de trek naar de Sargassozee deelnemen, zijn ze weer teruggezet. Hoe dan ook: de totale hoeveelheid paling die tijdens deze PODD-visserij werd gevangen, geeft aan dat dit 'kleine watertje', mits goed beheerd, in de toekomst nog veel schieraal op kan leveren.

PODD in de Wieringermeer

Gemaal Leemans bij Den Oever moet het water vele meters omhoog pompen vanuit het Wieringermeer naar de Waddenzee. Het is een prachtig oud gemaal, maar helaas niet visvriendelijk. Het hoogheemraadschap wil in de toekomst met aangepast beheer de schade die het gemaal aan vissen toebrengt verminderen. Voorlopig is Paling Over De Dijk nog de oplossing voor de schieraal die naar buiten wil.

De polder is uitstekend geschikt als opgroei gebied voor aal: mooie kanalen die niet alleen door het polderland lopen maar ook door dichte bossen. Toch had Visser Dik Bakker hier een behoorlijke kluit om het project op deze locatie uit te voeren. Door het gebrek aan neerslag deze herfst werden bladeren niet afgevoerd waardoor de fuiken telkens verstopt raakten. Bovendien heeft het gemaal gedurende de herfst nauwelijks gepompt. De schieraalvangsten vielen op het eerste gezicht dan ook tegen. Terwijl er op dezelfde locatie in 2013 wel 241 kilo was gevangen, bleef de vangst nu beperkt tot 168 kilo. Daar stond tegenover dat er nu 29 schieralen meer zijn overgezet. De opmerkelijke reductie van het gemiddeld gewicht per paling van ruim een kilo naar 630 gram, toont aan dat de palingstand ook in dit gebied snel aan het veranderen is. De extra uitzet van jonge aal bij Den Oever is hier mogelijk debet aan.

Winst voor de natuur door Decentraal Aalbeheer

In Nederland mag volgens het Aalbeheerplan dat in 2009 van kracht werd in de maanden september, oktober en november niet op paling worden gevestigd. DUPAN heeft destijds kanttekeningen bij deze maatregel geplaatst. In die periode zijn er immers geen vissers actief en blijft het water onbeheerd achter. Bovendien zegt deze maatregel niets over de hoeveelheid paling die voor en na de sluiting wordt gevangen. Daarom heeft DUPAN de pilot in Friesland gesteund die moest uitwijzen of je het visserijbeheer beter decentraal kunt organiseren.

Voordeel van decentraal is dat de visser een quotum krijgt dat wetenschappelijk gebaseerd is op de draagkracht van het water waar hij vist. Zo wordt de vangst gereguleerd en blijft de palingstand op niveau. Bovendien dat is er op deze manier het jaarrond controle op het water, worden er doorlopend gegevens verzameld en kan stroperij beter worden voorkomen.

De pilot in Friesland is succesvol gebleken en dit najaar heeft de Staatssecretaris de Tweede Kamer geadviseerd om Decentraal Aalbeheer uit te rollen

over alle Nederlandse binnenwateren. Voorwaarde voor toepassing van Decentraal Aalbeheer is dat alle vissers uit het gebied mee willen doen en dat zij zorgen voor een betrouwbaar controle- en handhavingssysteem dat zij zelf financieren.

Voor het project Paling Over De Dijk heeft DUPAN de Friese vissers voorgesteld om binnen hun quotum schieraal op te kopen voor de uitzet naar zee. Zeven Friese beroepsvissers hebben vervolgens meegeïnvesteed en de schieraal drie tot zes euro onder de marktprijs per kilogram geleverd. Op 8 oktober konden vanuit de haven van Harlingen zodoende meer dan 1.000 prachtige schieralen richting de Sargassozee vertrekken.

Dit experiment verdient absoluut herhaling. Omdat de schieraal uit het quotum wordt gehaald krijgt de palingstand een extra stimulans: meer uittrekkende schieralen en minder vangst voor consumptie.

DUPAN zoekt samenwerking met partijen die deze manier van beheer volgend jaar willen steunen.

Glasaalonderzoek bij Den Oever

Sinds 2015 wordt rond het sluizencomplex van Den Oever onderzoek uitgevoerd om vast te stellen wat de invloed is van vismigratie-bevorderende maatregelen rond het sluizencomplex van Den Oever op de glasaalindex die daar al sinds 80 jaar wordt bepaald. Het onderzoek, gefinancierd door het Ministerie Economische Zaken en stichting DUPAN, wordt uitgevoerd door Wageningen Marine Research (voorheen IMARES) en wordt volgend jaar afgerond.

De glasaalindex wordt bepaald uit het aantal glasalen dat per voorjaar op een gestandaardiseerde wijze voor de Stevin sluizen door vrijwilligers wordt gevangen. Doordat er voor Den Oever een zeer lange tijdsreeks aanwezig is, worden verschillen tussen jaren en trends in de tijd zichtbaar. De glasaalindex kan ook worden gebruikt om de effectiviteit te volgen van maatregelen die de (glas)aalstand bevorderen.

In 2016 zijn in de Afsluitdijk en bij de sluizen in Den Oever vismigratie-bevorderende maatregelen doorgevoerd. Het betreft visvriendelijk beheer van de spuisluizen, de aanleg van vispassages en extra (loze) schuttingen van de sluizen. Deze maatregelen kunnen invloed hebben op het gedrag en de ver

spreiding van glasalen rond Den Oever en daarmee een trendbreuk veroorzaken in Europa's langst lopende glasaalmonitoring. In dit project wordt onderzocht of er van een dergelijke trendbreuk sprake is en of er dan een correctiefactor kan worden bepaald om de continuïteit in de glasaalindex te behouden.

In 2015 is een nulmeting uitgevoerd naar het gedrag van glasaal rond Den Oever zonder de vismigratie-bevorderende maatregelen. In het jaar 2016 zou vergelijkbaar onderzoek worden uitgevoerd met alle maatregelen in werking. De noodzakelijke aanpassing van de Stevin sluizen liepen echter vertraging op, waardoor in voorjaar 2016 visvriendelijk sluisbeheer nog niet mogelijk was. Het onderzoek is daarom met een jaar verlengd en wordt nu in 2017 afgerond.

Het effect van de vishevelpassage en de extra schuttingen op de verdeling van de glasalen in de 'schutkom' (zie figuur 1) is dit voorjaar al wel gemeten.

Voorjaar 2017 wordt de monitoring vervolgd, waarbij vooral aandacht wordt besteed aan het bepalen van de verspreiding en verblijftijd van de glasalen in het gebied voor de spuisluizen (de 'spuikom', zie figuur 1) en de effecten hierop van het aangepaste sluisbeheer. Net als in voorgaande jaren worden glasaaltjes hiervoor weer tijdelijk gemerkt met een onschuldige kleurstof (zie figuur 2).

De totale data-analyse wordt uitgevoerd na afronding van de bemonsteringen in het voorjaar van 2017. Op dit moment kunnen daarom nog geen conclusies worden getrokken. Wel staat als een paal boven water dat er in 2016 substantieel meer glasaal in het onderzoeksgebied aanwezig was dan in 2015.

Figuur 1: Het onderzoeksgebied bij Den Oever met daarin aangegeven de gebieden die zullen worden aangeduid als spui-kom en schut-kom. De bemonsteringen voor de glasaalindex worden sinds 1932 in het gebied aangeduid als spui-rand uitgevoerd. De pijlen geven aan waar vanaf 2016 extra migratievoorzieningen zijn voorzien. (Beeld van Google Earth)

Figuur 2: Om de verblijftijd van glasalen in het onderzoeksgebied te onderzoeken worden glasalen gemerkt met een onschuldige kleurstof die ongeveer twee weken zichtbaar blijft. Op de foto links een gekleurde en rechts een normale glasaal (foto: Diana Slijkerman)